

Explaining the concept of urban public spaces with a culture-based approach: A systematic review and qualitative meta-analysis

Fatemeh Aghnaei Alanjagh

Ph.D. Candidate in Islamic Urban Planning, Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran

MohammadTaghi Pirbabaei

Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran (Corresponding Author)

E-Mail: pirbabaei@tabriziau.ac.ir

Abstract

The present study aims to conceptualize urban public spaces based on a culture-based approach using a qualitative systematic review and meta-analysis. Using the PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses) framework, this research identifies and analyzes 1174 international scientific articles published between 2014 and 2024, of which 40 articles were ultimately selected for in-depth review after careful screening and qualitative assessment. The findings show that public space is more than a physical environment; it is a multidimensional social structure that encompasses cultural, political, and economic meanings, and simultaneously serves as a platform for civic participation, a medium for cultural representation, and an arena for urban governance. The synthesis of selected studies shows that culture acts as a central organizing principle of public space at three interrelated levels: conceptually, culture defines and gives meaning to the idea of publicness; causally, it shapes the social and political processes that occur in spaces; and strategically, it influences design practices, policy formation, and the assessment of spatial quality. By integrating these perspectives, this study provides a three-level analytical framework for understanding the complex relationship between culture and urban public space, thereby addressing a major gap in the fragmented body of existing literature. This review shows that over the past decade, research on the cultural dimensions of public space has expanded significantly, particularly since 2020, reflecting an increasing academic recognition of culture as a key determinant of spatial experience. The geographical distribution of studies is dominated by the United States, followed by China, Spain, and the United Kingdom, reflecting a Western-centric focus and, at the same time, a growing interest in cross-cultural comparisons. In terms of methodology, the majority of studies (75%) use qualitative designs, while only 10% are quantitative and 15% use mixed-method, indicating the dominance of interpretive models and the clear need for complementary empirical measurement tools. From a disciplinary perspective, most research comes from the fields of urban design and planning, although valuable contributions also come from sociology, geography, cultural studies, and political science, highlighting the inherently interdisciplinary nature of the subject.

This meta-analysis categorizes the reviewed works into three thematic categories that align with Norman Blakey's distinction between the "what," "why," and "how" questions: descriptive studies examine what public spaces are and how they are defined in different cultures; explanatory studies examine why spatial behavior and civic life are shaped by cultural contexts; and practical studies examine how cultural values are incorporated into the design and management of urban environments. Combining these categories, the results show that public spaces act as both mirrors and agents of culture: they reflect social norms, beliefs, and identities while simultaneously shaping new patterns of interaction and collective meaning. Conceptually, public spaces act as sites for negotiation between individual and collective expression of identity, providing a window through which relations of power, inclusion, and belonging are revealed. Causally, they act as social infrastructures that foster cohesion, civic participation, and cultural continuity,

making them vital to community resilience and democratic life. Strategically, they are tangible arenas for implementing culturally sensitive designs and policy frameworks that address diversity, equity, and sustainability in urban contexts. The reviewed literature also suggests that culturally responsive public space design can enhance social interaction, well-being, and urban livability. However, despite theoretical advances, significant research gaps remain, including the lack of standardized criteria for assessing cultural quality in spatial contexts, the paucity of cross-cultural comparative analyses, and the limited integration of emerging technologies such as GIS-based data analysis and digital ethnography to assess users' spatial experiences.

This study emphasizes that adopting a culture-based approach to public space, by incorporating cultural intelligence into spatial planning and design, contributes to more holistic urban management. The findings collectively suggest that culture and space are mutually constructive: culture provides the interpretive framework through which people understand and inhabit spaces, while public spaces act as spatial intermediaries through which culture is reproduced, discussed, and transformed. This interrelationship emphasizes the need for planners and policymakers to view public spaces not as static physical entities, but as dynamic socio-cultural ecosystems that mediate interactions between different urban groups. The proposed framework therefore positions culture as a fundamental dimension of spatial theory and practice – grounding conceptual definitions of public space, causally linking cultural dynamics to social outcomes, and guiding strategic interventions aimed at spatial inclusion and quality of life. As a result, this meta-analysis not only integrates the scattered research on the cultural basis of urban public spaces but also provides a unified conceptual model that links theory, method, and application. It redefines urban public space as a living, culture-driven system that fosters civic engagement, sustains collective identity, and enhances social resilience. By shifting the framework of culture from a subsidiary variable to a central analytical lens, this study advances both theoretical understanding and practical strategies for designing and managing culturally meaningful public spaces. Ultimately, it argues that in contemporary urban conditions—characterized by globalization, diversity, and technological transformation—culture is not merely a contextual factor but the essential essence through which the publicness of space is created, experienced, and maintained.

Keyword: Urban public space, culture, systematic review, qualitative meta-analysis

فصلنامه علمی نامه معماری و شهرسازی، ۱۸(۴۹)، ۱۵۳-۱۷۶

DOI: 10.30480/AUP.2025.5964.2277

نوع مقاله: مروری

تبیین مفهوم فضاهای عمومی شهری با رویکرد فرهنگ مبنا: مرور سیستماتیک و فراتحلیل کیفی*

فاطمه اغنائی النجق ^{ID}

پژوهشگر دکتری شهرسازی اسلامی، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران

محمدتقی پیربابائی ^{ID}

استاد گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران (نویسنده مسئول)

E-Mail: pirbabaei@tabriziau.ac.ir

چکیده

این پژوهش با هدف تبیین مفهوم فضاهای عمومی شهری از منظر فرهنگ مبنا انجام شده است. در این راستا، با بهره‌گیری از رویکرد کیفی و روش مرور نظام‌مند همراه با فراتحلیل کیفی، ۱۱۷۴ مقاله بین‌المللی در بازه زمانی ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۴ شناسایی و پس از غربالگری براساس معیارهای علمی و در قالب چارچوب پیریزما، ۴۰ مقاله به‌طور نهایی مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج نشان داد که فضای عمومی صرفاً عرصه‌ای کالبدی نیست، بلکه سازه‌ای چندبعدی با ابعاد اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی است که هم‌زمان بستر تعاملات مدنی، بازنمایی ارزش‌های فرهنگی و عرصه سیاست‌گذاری شهری محسوب می‌شود. تحلیل محتوای مطالعات منتخب آشکار ساخت که فرهنگ در سه سطح مکمل عمل می‌کند: در سطح مفهومی نظری، فرهنگ بنیان تعریف و معنا بخشی به فضای عمومی است؛ در سطح علی تبیینی، فرهنگ به مثابه نیروی شکل‌دهنده به پیامدهای اجتماعی سیاسی و هویت جمعی تحلیل می‌شود؛ و در سطح کاربردی، فرهنگ نقشی محوری در طراحی، سیاست‌گذاری و ارزیابی کیفیت فضا دارد. دستاورد نظری پژوهش ارائه چارچوبی سه‌سطحی برای فهم نسبت فرهنگ و فضای عمومی است؛ چارچوبی که می‌تواند خلأ موجود در ادبیات پراکنده را پوشش دهد. این مطالعه بر لزوم توسعه شاخص‌های بومی، مطالعات تطبیقی و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین در برنامه‌ریزی و مدیریت فضای عمومی شهری تأکید می‌کند.

کلیدواژه‌ها: فضاهای عمومی شهری، فرهنگ، مرور نظام‌مند، فراتحلیل کیفی

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری فاطمه اغنائی النجق با عنوان «تبیین مفهوم فضاهای عمومی شهری با رویکرد فرهنگ مبنا: مرور سیستماتیک و فراتحلیل کیفی» است که با راهنمایی دکتر محمدتقی پیربابائی در دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه هنر اسلامی تبریز انجام شده است.

مقدمه

فضاهای عمومی شهری از اجزا کلیدی ساختار یک شهر و متشکل از مجموعه متنوع ابعاد طراحی شهری هستند. این گونه فضاها محل حضور اقشار مختلف مردم هستند و نقش مهمی در تعاملات اجتماعی، پویایی شهر و کیفیت زندگی شهری ایفاء می‌کنند و توأمان پاسخگوی نیازهای متنوع شهروندان بوده و بستر ارتباطات اجتماعی و تقویت حس تعلق را فراهم می‌کند. فضاهای عمومی موضوع ادبیات آکادمیک در حال رشد از طیف کامل انتظام‌های علوم اجتماعی و علوم انسانی و سایر علوم هستند (Sorkin, 1992; Mitchell, 1995; Zukin, 2000; Madanipour, 2003). هر انتظام علمی، فضای عمومی را از دریچه‌ای متفاوت می‌بیند و علایق و دغدغه‌های خاصی را برجسته می‌کند. دانشمندان علوم سیاسی بر دموکراسی‌سازی و حقوق در فضای عمومی تمرکز می‌کنند. جغرافیدانان درباره «حس مکان» و «بی مکانی»؛ محققان حقوقی در مورد مالکیت و دسترسی به اماکن عمومی؛ جامعه‌شناسان در مورد تعاملات انسانی و طرد اجتماعی و غیره. نتیجه این دیدگاه‌ها مجموعه‌ای متنوع از رویکردهای چند رشته‌ای به سمت درک مفهوم «فضای عمومی» است (اشرفی و همکاران، ۱۳۹۳).

فراوانی و تعدد نظریه‌ها و رویکردها درخصوص موضوع «فضاهای شهری» و نیز تنوع و تکرار در تعاریف، ویژگی‌ها، دیدگاه‌ها و روش‌های برخورد با این موضوع، باعث شده درک‌های متفاوت و گاهاً متناقضی برای پژوهشگران این حوزه به وجود آید؛ همچنین از آنجا که حیطه فکری نظریه‌های مرتبط با فضاهای شهری صرفاً محدود به یک قلمرو تخصصی خاص نمی‌شود و در چارچوب‌های فلسفی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، سیاسی و اقتصادی به آن پرداخته شده، مطالعه و پژوهش در این حوزه را دچار پیچیدگی‌های آشکار و پنهانی کرده است (رضاپور و رنجبر، ۱۴۰۱، ۵). به گونه‌ای که در تبیین ویژگی‌های ماهوی و عملکردی، عوامل دخیل و فرایند شکل‌گیری فضای عمومی یکپارچگی وجود نداشته و شاهد دامنه مفهومی گسترده، متنوع و در مواردی متناقض هستیم. تئوریزه ساختن ابعاد مختلف مفهومی فضای عمومی، مسئله‌ای ضروری جهت رفع بسیاری از معضلات اجتماعی، اقتصادی و مدنی در شهر و توسعه محورهای مطالعاتی دیگری چون آسیب‌شناسی و تبیین معیارهای کارآمدی فضای عمومی است (ابرقویی فرد و همکاران، ۱۴۰۱). فضای شهری یکی از باارزشترین دارایی‌ها در محیط‌های شهری است که بستر حیات مدنی و ارزش‌های اجتماعی یک جامعه را شامل می‌شود. (نبی‌زاده ذوالپیرانی و همکاران، ۱۴۰۱). گرچه توجه به نقش و ارتقای وضعیت فضاهای عمومی شهری از بدو پیدایش شهرها و به‌ویژه در طول بیش از یک سده گذشته همواره وجود داشته اما نگاه صاحب‌نظران به این موضوع از روندی یکنواخت و ثابت برخوردار نبوده و در دوران گوناگون متفاوت بوده است. با این حال، نقش فضاهای عمومی و همچنین ویژگی‌های فضایی آن‌ها می‌تواند در جوامع مختلف متفاوت باشد. محیط ساخته شده به عنوان مخلوق انسان تحت تأثیر عوامل اجتماعی بسیاری است که یکی از آن‌ها فرهنگ است. بنابراین، شرایط فرهنگی می‌تواند بر نحوه ایجاد، درک و استفاده از فضای شهری تأثیر بگذارد. این تفاوت‌ها به وضوح در فرهنگ‌های مختلف قابل مشاهده است. فضاهای عمومی به دلیل در دسترس بودن، برابری طلبی و طیف وسیع کاربران، به‌ویژه به عنوان حوزه‌ای برای تحقیق در مورد رابطه بین فضا و فرهنگ مفید هستند (Ewertowski, 2023).

چنین به نظر می‌رسد که موضوع فضاهای عمومی شهری توجه بسیاری از پژوهشگران را به خود جلب کرده است و پژوهش‌هایی با موضوعات پراکنده و محورهای متنوع از حوزه‌ها و گروه‌های تخصصی مختلف انجام شده است. نکته مهم دیگر اینکه بسیاری از این پژوهش‌ها بعد اجتماعی فضاهای عمومی را مورد بررسی قرار داده‌اند و پژوهش‌های بسیار اندکی بعد فرهنگی فضاهای عمومی را مطالعه کرده است و با وجود رشد

چشمگیر ادبیات مرتبط با فضای عمومی در دهه‌های اخیر، تمرکز عمده این مطالعات بر ابعاد کالبدی و طراحی محیطی (Jacobs, 1961; Gehl, 2010) و همچنین بر ابعاد اقتصاد سیاسی و فرایندهای کالایی‌سازی و خصوصی‌سازی فضا (Harvey, 2008; Kohn, 2004) است. حتی در مطالعاتی که به «زمینه فرهنگی» توجه شده است (Low, 2000; Zukin, 1995)، فرهنگ نه به‌عنوان چارچوبی بنیادین برای تحلیل، بلکه اغلب به‌عنوان متغیری ثانویه یا پس‌زمینه‌ای اجتماعی در نظر گرفته شده است. از سوی دیگر، رویکردهای سیاستی نظیر «توسعه فرهنگ‌محور»^۱ بیشتر معطوف به بازآفرینی شهری و اقتصاد خلاق بوده‌اند (Evans, 2009) و کمتر به بازاندیشی مفهومی فضای عمومی پرداخته‌اند. بنابراین، آنچه در ادبیات کمتر به آن توجه شده، تبیین نظام‌مند مفهوم فضای عمومی از منظر «فرهنگ‌مبنا» است؛ رویکردی که فرهنگ را نه صرفاً بستر یا ابزار سیاستی، بلکه عنصر مرکزی در تولید، حکمرانی و تجربه فضاهای عمومی تلقی می‌کند. این خلأ علمی، ضرورت انجام پژوهش حاضر را آشکار می‌سازد.

از این رو پرداختن به پژوهشی کل نگر برای انسجام بخشیدن به بررسی ارتباط میان فرهنگ و فضاهای عمومی و تبیین مفهوم فضاهای عمومی از منظر فرهنگی در حوزه مطالعات برنامه‌ریزی و طراحی شهری ضروری به نظر می‌رسد. این مطالعه با مرور سیستماتیک و استفاده از روش فراتحلیل کیفی^۲ به طبقه‌بندی این دیدگاه‌ها اقدام کرده است. هدف از پژوهش حاضر بررسی نحوه تبیین مفهوم فضاهای عمومی شهری از منظر فرهنگی در پژوهش‌های مختلف است. بر این اساس پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که مفهوم فضاهای عمومی شهری از منظر فرهنگی در بین جامعه پژوهشگران چگونه تبیین می‌شود. در این راستا پرسش‌های فرعی پژوهش عبارت‌اند از:

ویژگی‌های توصیفی و محتوایی پژوهش‌های انجام شده در حوزه فضاهای عمومی شهری (با تأکید بر بعد فرهنگی) کدام‌اند؟

رهیافت‌های موجود، ابعاد کلیدی و محورهای موضوعی اصلی بررسی شده در موضوع فضاهای عمومی شهری (با تأکید بر بعد فرهنگی) کدام‌اند؟

این پژوهش در چهار مرحله صورت گرفته است. در مرحله نخست تمامی اطلاعات موجود از پژوهش‌های منتخب انجام شده (بر پایه هدف و مسئله پژوهش حاضر) در باز زمانی ۲۰۲۴-۲۰۱۴، جمع‌آوری، برداشت و در فرمی تلخیص شده‌اند. در مرحله دوم دسته‌بندی و کدگذاری پژوهش‌ها براساس پارامترهای ارزیابی (محورها و مقوله‌ها) انجام شده است. در مرحله سوم همه اطلاعات مستخرج از پژوهش‌ها بر مبنای فراوانی و درصد آن‌ها در قالب جدولی پردازش، تحلیل و تفسیر گردیده و در نهایت سعی شده به سؤالات پژوهش پاسخ داده شود.

مبانی نظری

ارتباط بین فرهنگ و فضاهای عمومی

تعامل و کنش متقابل اجتماعی یکی از نیازهای انسان است که با حضور در فضاهای جمعی به وقوع می‌پیوندد (عظیمی و کریمی، ۱۴۰۳). فضای عمومی به‌عنوان فرصتی برای تعامل روزمره از جمله فعالیت‌های فرهنگی و تعاملات اجتماعی عمل می‌کند و حضور مشترک گروه‌ها و فعالیت‌های متنوع به‌عنوان یک عنصر سازنده مهم انسجام اجتماعی در نظر گرفته می‌شود (Qi et al., 2024). این فضاها پتانسیل کافی جهت توسعه اقتصاد شهری و ارتقای کیفیت زندگی جمعی را دارا هستند (یارزاده و شمس الهی، ۱۳۹۷) و به‌عنوان فرصتی برای تعامل روزمره از جمله فعالیت‌های فرهنگی و تعاملات اجتماعی عمل می‌کند (Carmona, 2019; Mehta, 2019).

(Bosson, 2021). برای مثال، خیابان‌های تجاری محله‌ای به عنوان مکان‌هایی برای تعاملات اجتماعی میان ساکنان کار می‌کنند و مشارکت جامعه باعث ایجاد یک هیاهوی «احساس خوب» می‌شود و سرمایه اجتماعی را با بهبود سرزندگی شهری افزایش می‌دهد (Lotfata & Ataöv, 2020; Modie-Moroka et al., 2020). در واقع طراحی مناسب فضاهای عمومی می‌تواند به افزایش تعاملات اجتماعی و بهبود سلامت عمومی منجر شود (Gehl, & Svarre, 2020). همچنین حضور فضاهای باز عمومی در محیط مسکونی بر ادراک مردم از محله تأثیر می‌گذارد که به نوبه خود دلبستگی به مکان و احساس اجتماعی آن‌ها را پرورش می‌دهد (Zhu, 2015; Soares et al., 2020).

دیدگاه‌های مختلفی در رابطه با فضاهای عمومی و فرهنگ وجود دارد؛ فضای عمومی از دیدگاه یان گل محلی برای تعامل و ملاقات با دیگران و پاسخگویی به نیازهای فردی و اجتماعی است که اقشار مختلف باید آزادانه، عادلانه و در چارچوب احترام به تفاوت‌هایشان از این فضا استفاده و گذران وقت کنند. از آثار مثبت اجرایی اندیشه‌های گل می‌توان به مطالعات و سیاست‌های تقویت زندگی همگانی در شهرهای مختلف دنیا با فرهنگ‌ها و اقلیم‌های متفاوت و به‌کارگیری این اندیشه‌ها در بسیاری از زیست‌پذیرترین شهرهای دنیا از جمله کپنهاگ، استکهلم، زوریخ، ملبورن، سیدنی و آکلند اشاره کرد (Gehl & Svarre, 2013). لوفور معتقد است که تمام تجربیات اجتماعی از طریق فضا و در فضا شکل می‌گیرد. لذا در فضاهای شهری است که تجربه زندگی روزمره مردم پدیدار می‌شود. هر جامعه‌ای فضاهای خود را به دو عرصه عمومی و خصوصی تقسیم می‌کند و همین تقسیم‌بندی، نوع فعالیت‌ها مشخص می‌سازد شهرهای متعلق به فرهنگ‌های متفاوت در دوره‌های زمانی مختلف همگی دارای این تقسیم‌بندی بوده‌اند، اگرچه ماهیت این تفکیک، معنای این دو نوع فضا، و نوع رابطه بین آن‌ها در بین جوامع مختلف بسیار متنوع است. نحوه تقسیم‌بندی فضا و رابطه بین فضاهای عمومی و خصوصی، آیین‌های از روابط اجتماعی بوده و نشان‌دهنده نحوه سازمان‌دهی جامعه است (شارع پور، ۱۳۹۵).

لازم به ذکر است که شهرها از نظر مقیاس، الگوی برنامه‌ریزی، هنجارهای اجتماعی و سنت‌های فرهنگی با یکدیگر تفاوت زیادی دارند (Hatuka, 2016). بنابراین ویژگی‌های مناطق عمومی بسته به استان و فرهنگ متفاوت است (Garau, 2015).

فرهنگ به عنوان مجموعه‌ای از ارزش‌ها، باورها و رفتارها، تأثیر عمیقی بر طراحی و استفاده از فضاهای عمومی دارد. درک نیازها و ترجیحات فرهنگی می‌تواند به ایجاد فضاهایی منجر شود که با هویت و سبک زندگی جامعه همخوانی داشته باشد و در نظر گرفتن تنوع فرهنگی در طراحی فضاهای عمومی می‌تواند به افزایش مشارکت و احساس تعلق در میان شهروندان منجر شود (Low et al., 2020). فضاهای عمومی می‌توانند به عنوان مکان‌هایی برای تعامل و تبادل بین فرهنگ‌های مختلف عمل کنند. این فضاها فرصت‌هایی برای یادگیری، درک متقابل و همزیستی مسالمت‌آمیز فراهم می‌کنند و می‌توانند به عنوان عرصه‌ای برای نمایش تنوع فرهنگی و تقویت همبستگی اجتماعی عمل کنند (Sandercock, 2003) و رویدادها، نمایشگاه‌ها و هنرهای عمومی در این فضاها می‌توانند به تقویت هویت فرهنگی و آگاهی جمعی کمک کنند. استفاده از فضاهای عمومی برای برگزاری رویدادهای فرهنگی می‌تواند به حفظ و ترویج میراث فرهنگی و تقویت هویت محلی کمک کند (Hou, 2020).

روابط بین فرهنگ و فضا در بسیاری از جنبه‌های زندگی شهری متجلی است. این فضاها از همان ابتدای پیدایش شهرها به عنوان محل ملاقات و عرصه تعاملات بین فردی بوده و در کنار آن‌ها در حال توسعه بوده است. کاربران فضاهای عمومی شهری توسط شبکه‌ای از تعاملات به هم متصل می‌شوند (Jacobs, ۱۹۶۱) که بین افرادی که در شرایطی غیر از ملاقات در فضای عمومی، با یکدیگر در تماس نیستند نیز رخ

می‌دهد (Lofland, 1998). مکان‌های عمومی برای اجرای حقوق بشر، به‌ویژه برای اعمال حقوق فرهنگی، حیاتی هستند. زندگی اجتماعی به‌عنوان هسته‌های فضاهای عمومی عمل می‌کند و محیط ساخته شده و عمومی ارتباط نزدیکی با هم دارند (Hajela, 2021). برگزاری جشنواره‌ها و رویدادها در مناطق عمومی شهرها سابقه طولانی دارد. آثاری در گات‌های بنارس، چاوپال‌های جیپور، حوزه‌های مذهبی یوجیان^۲ و مادورای^۴ یا در خیابان‌های ناگیور^۵ یافت می‌شود. جشنواره‌ها و رویدادها توسط شهرها برای پیشبرد اهداف توسعه اقتصادی و ترویج انسجام اجتماعی و مشارکت فرهنگی مورد استفاده قرار می‌گیرند (Union European, 2020). با گذشت زمان، توسعه در تمام سطوح فرهنگی یعنی از کلان تا اقدامات خرد صورت می‌گیرد. بااین حال، الگوی استفاده از اماکن عمومی به‌دلیل شهرنشینی سریع و نفوذ فرهنگ مدرن دستخوش تغییر قابل توجهی شده است.

فضای عمومی فرصتی را برای تبادل فرهنگی فراهم می‌کند درحالی که فرهنگ استفاده از فضای عمومی را تشویق می‌کند. هر دو به شدت مرتبط و قابل تفکیک هستند. در فرهنگ‌های مختلف، رویکرد نسبت به فضای شهری ممکن است متفاوت باشد. این تفاوت‌ها را می‌توان در زمینه‌هایی مانند ادراک از فضا، هنجارهای رفتار عمومی، یا شکل خود یک محیط ساخته شده مشاهده کرد. تفاوت‌های فرهنگی بیشتر زمانی مورد توجه قرار می‌گیرند که تفاوت‌ها در رفتار، شیوه‌های زندگی یا درک جهان به وضوح قابل مشاهده باشد (Ewertowski, 2023). بنابراین، فضاهای عمومی نه تنها ساختار کالبدی هستند بلکه بستری برای ظهور معانی، بازنمایی فرهنگی، حافظه جمعی و مشارکت اجتماعی نیز به شمار می‌روند. این فضاها با طراحی مبتنی بر هویت و فرهنگ، می‌توانند به افزایش تاب‌آوری، سرزندگی و کیفیت زندگی شهری کمک کنند (Nursyamsu et al., 2025; Wardhani & Wastunimpuna, 2025).

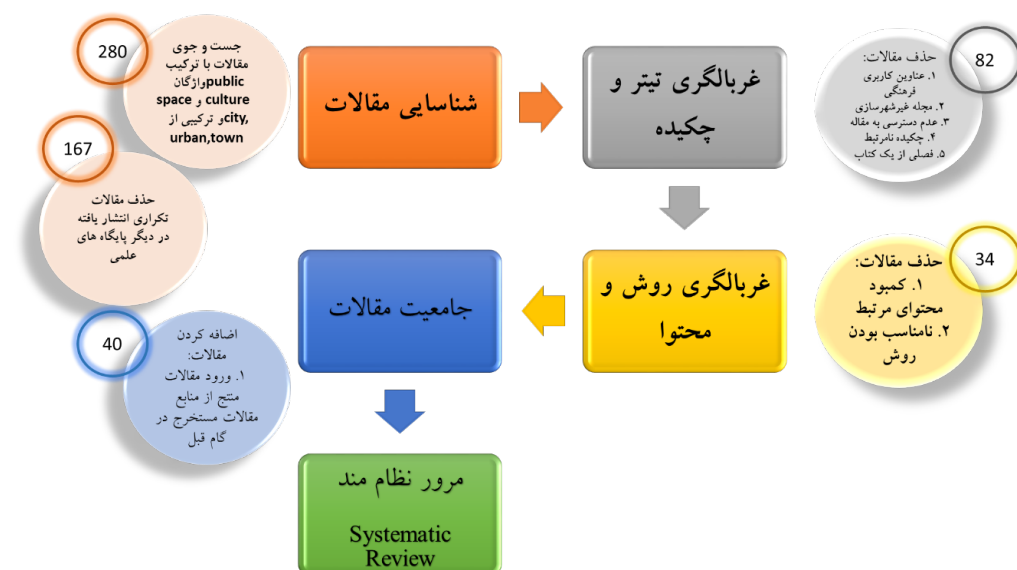
ادبیات موجود درباره فرهنگ و فضای عمومی را می‌توان در سه دسته اصلی طبقه‌بندی کرد. نخست، رویکردی که فرهنگ را صرفاً به‌عنوان زمینه فرهنگی^۶ یا اجتماعی تلقی می‌کند؛ در این دیدگاه، فرهنگ بیشتر پس‌زمینه‌ای برای شکل‌گیری کنش‌ها، هویت‌های جمعی و بازنمایی‌های اجتماعی در فضا است (Low, 2000). دوم، رویکرد توسعه فرهنگ محور که فرهنگ را ابزاری برای بازآفرینی شهری، سیاست‌های اقتصاد خلاق و برندینگ شهری می‌بیند (Evans, 2009). سوم، رویکرد فرهنگ‌مبنا^۷ که در آثار نظریه‌پردازانی چون ساندرو کوک (Sandercock, 2003) برجسته است و فرهنگ را بنیان اصلی در تولید معنا، شکل‌دهی نهادهای حکمرانی، و تجربه زیسته شهروندان معرفی می‌کند. در این دیدگاه، فرهنگ صرفاً بستر یا ابزار نیست، بلکه چارچوبی بنیادی برای فهم و ارزیابی کیفیت فضاهای عمومی است. مقاله حاضر با تأکید بر این رویکرد سوم، فرهنگ را به‌مثابه بنیان تحلیلی در نظر می‌گیرد و ضمن توجه به تنوع فرهنگی و تفاوت‌های اجتماعی-هویتی، تلاش می‌کند نشان دهد که فضاهای عمومی چگونه براساس فرهنگ ساخته و تجربه می‌شوند.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نوع مطالعات ثانویه و در پارادایم تفسیری انجام شده است. رویکرد آن کیفی بوده و از روش مرور نظام‌مند با بهره‌گیری از دستورالعمل PRISMA برای شناسایی، انتخاب و ارزیابی مقالات استفاده شده است. PRISMA یک راهنمای استاندارد برای گزارش‌دهی مرورهای نظام‌مند و متاآنالیزهاست که هدف آن افزایش شفافیت، قابلیت بازتولید و کیفیت گزارش‌دهی در پژوهش‌های مرور نظام‌مند است. این روش شامل مراحل مختلفی نظیر شناسایی، غربالگری، بررسی صلاحیت و گنجاندن نهایی مطالعات است و معمولاً با یک نمودار جریان همراه می‌شود که فرایند انتخاب مطالعات را به‌صورت گرافیکی نمایش می‌دهد (Page et al., 2021).

(2021) در این مطالعه تمرکز بر مرور نظام‌مند کیفی بوده است، اما به منظور ارتقای دقت، از ابزارهای کمی مانند نمودار فراوانی و درصد برای نمایش الگوهای استخراج‌شده نیز بهره گرفته شده است. فرایند تحلیل داده‌ها در دو سطح صورت گرفته است: نخست، کدگذاری باز و محتوایی مقالات منتخب به منظور شناسایی مضامین اصلی در باب چیستی، چرایی و چگونگی ارتباط فرهنگ و فضاهاى عمومی؛ دوم، فراتحلیل کیفی به منظور ترکیب و مقایسه یافته‌ها و ارائه یک دسته‌بندی منسجم از رویکردها و نتایج پژوهش‌ها. فراتحلیل کیفی روشی است که هدف آن نه محاسبه اندازه اثر کمی، بلکه ترکیب نظام‌مند یافته‌های کیفی مقالات و استخراج مضامین مشترک و تفاوت‌های میان آن‌هاست. در این روش، نتایج تحقیقات کیفی موجود ابتدا کدگذاری می‌شوند و سپس در قالب مقوله‌ها و تم‌های محوری بازآرایی می‌گردند تا الگوهای تکرارشونده و چارچوب‌های نظری مشترک آشکار شوند. (Sandelowski & Barroso, 2007) بنابراین، در این پژوهش فراتحلیل کیفی به عنوان گام تکمیلی پس از مرور نظام‌مند به کار رفته تا فراتر از مرور صرف، یافته‌ها در سطحی بالاتر یکپارچه و تفسیر شوند. همچنین در بخش فراتحلیل محتوایی جهت بررسی و دسته‌بندی پرسش‌های اصلی پژوهش‌های منتخب، از چارچوب تقسیم‌بندی نورمن بلیکی (2007) استفاده شده است. براساس این چارچوب، پرسش‌های پژوهشی به سه دسته «چیستی»، «چرایی» و «چگونگی» تقسیم می‌شوند. پرسش‌های «چیستی» به توصیف و کشف ویژگی‌ها و الگوهای پدیده‌های اجتماعی می‌پردازند و پاسخ‌های توصیفی را می‌طلبند؛ پرسش‌های «چرایی» به دنبال یافتن علل و دلایل وجود ویژگی‌ها یا رویدادهای منظم در پدیده‌ها هستند و با تبیین روابط علت و معلولی یا روابط درونی فرایندهای اجتماعی سروکار دارند و پرسش‌های «چگونگی» مربوط به ایجاد تغییر و مداخله عملی در موقعیت‌های اجتماعی بوده و به نتایج کاربردی می‌پردازند. این سه نوع پرسش به طور متوالی و در کنار هم در فرایند پژوهش قرار می‌گیرند. (Blaikie, 2007)

جستجوی مقاله‌ها در پایگاه داده علمی معتبر بین‌المللی انگلیسی زبان از جمله Web of Science, Scopus و Science Direct صورت گرفته است. جستجو برای مقالات در بازه زمانی ۱۰ سال اخیر (2014-2024) انجام شده است. معیار ورود شامل مقالات علمی-پژوهشی دارای چکیده، نتیجه‌گیری و منابع معتبر بود. مقالات فاقد این ویژگی‌ها یا دارای ماهیت غیرپژوهشی (یادداشت‌ها، گزارش‌های خبری، یا مقالات فاقد ساختار علمی) حذف شدند. جستجو برای مقالات موردنظر تحقیق، در بین مقالاتی انجام گرفته است که واژه «فضای عمومی» در عنوان پژوهش و «فرهنگ» و «شهر» در عنوان، واژگان کلیدی یا چکیده آن‌ها ذکر شده باشد. همچنین در بین مقالات انتخاب شده، جستجویی دیگر در منابع مقالات انتخابی نیز صورت گرفته است. مقالاتی که صرفاً به یکی از کلیدواژه‌های «فضای عمومی»، «شهر» یا «فرهنگ» پرداخته اما فاقد ارتباط مستقیم با موضوع بودند، کنار گذاشته شدند. جستجو برای مقالات در تمامی رشته‌های مرتبط با موضوعات علوم اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، علوم انسانی، برنامه‌ریزی و طراحی شهری و مطالعات فرهنگی و ...، که به نوعی شکل دهنده به مفهوم شهر، فضای عمومی و فرهنگ هستند، انجام گرفته و هیچ محدودیتی درخصوص رشته مطالعات یا حوزه تخصصی مجله علمی، اعمال نشده است. به منظور کنترل سوگیری پژوهشگران در انتخاب مقالات، فرایند غربالگری اولیه توسط هر دو پژوهشگر به صورت مستقل انجام شد و میزان توافق آن‌ها محاسبه گردید. موارد اختلافی نیز با اجماع حل شد. در نهایت، از میان ۱۱۷۴ مقاله شناسایی شده، ۴۰ مقاله واجد شرایط برای تحلیل انتخاب شدند. نمودار موجود در شکل (۱) فرایند انتخاب مقاله فراتحلیل را به روش نظام‌مند PRISMA نشان می‌دهد.

شکل ۱. فرایند انتخاب مقاله فراتحلیل به روش PRISMA

جدول (۱) مقوله‌ها و کدهایی که جهت بررسی ویژگی‌های توصیفی و محتوایی پژوهش‌های منتخب در نظر گرفته شده است، نشان می‌دهد:

جدول ۱. مقوله‌ها و کدهای مورد بررسی در مقالات منتخب درحوزه فضای عمومی شهری و فرهنگ

ویژگی‌ها	مقوله‌ها	کدها
ویژگی‌های توصیفی پژوهش	بازه زمانی انجام پژوهش	سال‌های ۲۰۲۴-۲۰۱۴
	توزیع جغرافیایی	آمریکا، هند، چین، اسپانیا، انگلستان، لهستان، هلند، مالزی، ایتالیا، آلمان، کره جنوبی، استرالیا، بدون نمونه موردی
	شاخه علمی	طراحی شهری، برنامه‌ریزی شهری، مدیریت شهری، اقتصاد شهری، اجتماعی، فلسفی، فرهنگی-هنری، معماری، جغرافیا، محیط زیست، معماری
	مقیاس مکان	شهر، بخشی از شهر، محله، سایر مکان‌ها (بیش از یک شهر، کشور)، بدون نمونه موردی
	انتشارات پژوهش	بیش از ۳۰ مجله پژوهشی
	قالب پژوهش	علمی-پژوهشی
	روش پژوهش	کمی، کیفی، آمیخته
ویژگی‌های محتوایی پژوهش	نوع پژوهش از نظر هدف	کاربردی، بنیادی
	نوع پرسش اصلی	چستی، چرایی، چگونه
	ابعاد مطرح در پژوهش	فرهنگی، اجتماعی، کالبدی-فضایی، هنری-زیبایی‌شناختی، عملکردی، سیاسی-اقتصادی
	محوریت موضوع اصلی پژوهش	مفهوم فضای عمومی، روش‌های ارزیابی فضای عمومی، ارتباط فضای عمومی و انسجام اجتماعی، ...

یافته‌های پژوهش

در این بخش ابتدا به فراتحلیل کیفی پژوهش‌های منتخب که براساس مقوله‌ها و کدهای مشخص شده در جدول (۱) پرداخته می‌شود.

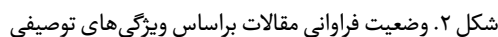
فراوانی چاپ مقاله در سال‌های مختلف: به‌عنوان نخستین یافته از تحلیل وضعیت مطالعات فضاهای عمومی و فرهنگ در شهر، فراوانی مقالات با توجه به سال چاپ مقاله است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود بیشترین مقالات منتشر شده در نیمه دوم دهه اخیر بیشتر از نیمه اول است و بیشترین مقالات چاپ شده در سال ۲۰۲۴ با ۱۷٫۵ درصد است که نشان می‌دهد طی سال‌های اخیر موضوع فضاهای عمومی و مطالعات فرهنگی مربوط به آن در پژوهش‌ها اهمیت یافته است.

توزیع جغرافیایی مقالات: نتایج نشان می‌دهند که کشور آمریکا با ۱۷٫۵ درصد بیشترین مطالعات را در ده سال اخیر بر روی موضوع فضاهای عمومی و فرهنگ داشته و یکی از کشورهای پیشرو در زمینه مطالعات فضاهای عمومی است. همچنین کشورهای چین، اسپانیا، انگلستان نیز پس از آمریکا دارای بیشترین فراوانی در این زمینه هستند.

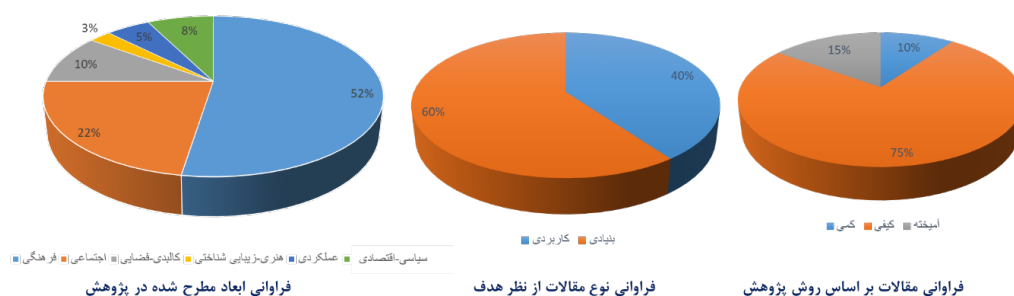
شاخه‌های علمی مقالات چاپ شده: درخصوص وضعیت چاپ مقالات علمی، تحلیل وضعیت مقالات براساس رشته‌های دانشگاهی با توجه به شاخه مجله علمی انجام گرفته است. به‌عنوان مثال اگر مقاله با محتوای فضاهای عمومی در مجله علمی-پژوهشی شاخه علوم اجتماعی چاپ شده است، این مقاله جزو شاخه علوم اجتماعی قرار گرفته است. همان‌طوری که مشاهده می‌شود بیشترین مقالات در زمینه طراحی شهری چاپ شده است.

مقیاس مکان در پژوهش: اگرچه پژوهش‌های بررسی شده در مقیاس‌های مختلفی انجام شده‌اند اما بیش از ۳۰ درصد پژوهش‌ها در مقیاس شهر و ۲۰ درصد در مقیاس محله مورد بررسی قرار گرفته‌اند. منظور از مقیاس شهر در مقالات مرتبط با فضاهای عمومی، مقالاتی است که بیش از یک فضای عمومی را در یک شهر مورد بررسی قرار داده‌اند.

شکل (۲) نمودار فراوانی هریک از ویژگی‌های توصیفی مقالات منتخب پژوهش را نشان می‌دهد.

ابعاد مطرح شده در پژوهش: در برخی از مقالات منتخب، موضوع پژوهش از ابعاد مختلف مورد بررسی قرار گرفته است ولی جهت مشخص نمودن میزان فراوانی ابعاد مطرح شده در پژوهش‌ها اصلی‌ترین بعد مطرح شده در هر پژوهش مبنای ارزیابی قرار گرفته است و از آنجایی که در انتخاب مقالات جهت انجام فراتحلیل موضوعات مربوط به فضاهاى عمومى و فرهنگ در اولویت قرار داشته‌اند، بیش از ۵۰ درصد مقالات بررسی شده صرفاً بعد فرهنگی را مورد توجه قرار داده‌اند و در بخشی از مقالات نیز این بعد به همراه ابعاد مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین ۲۲ درصد از مقالات بعد اجتماعی، ۱۰ درصد بعد کالبدی-فضایی، ۸ درصد بعد سیاسی-اقتصادی، ۵ درصد عملکردی و ۳ درصد بعد هنری-زیبایی شناختی را در اولویت بررسی قرار داده‌اند. شکل زیر نمودار وضعیت فراوانی، روش، نوع هدف و ابعاد مطرح شده در پژوهش‌ها را نشان می‌دهد.

شکل ۳. وضعیت فراوانی مقالات براساس روش، نوع هدف و ابعاد مطرح شده پژوهش‌ها

نوع پرسش اصلی پژوهش: جهت بررسی پرسش‌های اصلی پژوهش‌های منتخب در فراتحلیل، از تقسیم‌بندی نورمن بلیکی استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که ۵۷٫۵ درصد از پژوهش‌ها بر چيستی فضاهاى عمومى و مناسبات آن با فرهنگ تمرکز داشته‌اند. این مطالعات عمدتاً به تعاریف و مفاهیم مرتبط با فضاهاى عمومى، شاخص‌هاى اصلی آن (همچون دسترسی‌پذیری، شمول اجتماعى، امنیت و هویت فرهنگى)، جایگاه مداخلات سیاسى و اقتصادى در شکل‌دهى به فضاها و نیز ارتباط فرهنگ با طراحی فضاها پرداخته‌اند. ۲۵ درصد دیگر از پژوهش‌ها به چرایی ارتباط فضاهاى عمومى و فرهنگ توجه کرده‌اند؛ یعنى به کشف دلایل و پیامدهاى این ارتباط مانند نقش فضاهاى عمومى در انسجام اجتماعى، بازتولید هویت جمعى و نیز پاسخ به نیازهاى بین‌نسلى و فرهنگى پرداخته‌اند. نهایتاً ۲۰ درصد از مطالعات وارد حوزه چگونگى شده‌اند و به شیوه‌هاى تحقق این ارتباط پرداخته‌اند؛ از جمله طراحی سیاست‌هاى چندفرهنگى، نوآوری در خلق فضاهاى عمومى و توسعه ابزارها و مدل‌هاى ارزیابى کیفیت با تأکید بر ارزش‌هاى فرهنگى. بررسی کلی این دسته‌بندی نشان می‌دهد که گرچه اکثریت مطالعات در سطح مفهومی و تعریفی (چيستی) باقی مانده‌اند، اما در همه آن‌ها معیارهاى مشترکى همچون نقش فرهنگ در معنابخشى به فضا، تقویت سرمایه اجتماعى و انسجام جمعى و اهمیت شاخص‌هاى کیفى در تجربه شهروندى برجسته است. این معیارها پایه‌ای برای درک پیوستگى فرهنگ و فضای عمومى محسوب می‌شوند. در ادامه مقاله، هریک از این سطوح (چيستی، چرایی و چگونگى) به تفصیل بررسی و تحلیل خواهد شد.

محورهای موضوعی پژوهش: پژوهش‌های بررسی شده را براساس محورهای موضوعی می‌توان در ۷ محور اصلی (مطابق جدول ۲) طبقه‌بندی نمود. در بررسی مقوله محوریت موضوع اصلی پژوهش، برخی از پژوهش‌ها به بررسی چندین محور اصلی پرداخته‌اند. بنابراین منظور از فراوانی در این قسمت، تعداد مقالاتی است که به هر محور موضوعی اختصاص داشته و درصد فراوانی براساس تعداد کل مقالات منتخب (۴۰ پژوهش) محاسبه شده است.

جدول ۲. فراوانی و درصد تعداد پژوهش‌ها براساس نوع پرسش اصلی و محوریت موضوعی در مقاله‌های منتخب

نوع پرسش اصلی	محوریت موضوع اصلی پژوهش	فراوانی	درصد
بررسی چستی	مفهوم فضای عمومی	۱۰	۲۵/۰۰
		۳	۷/۵۰
		۲	۵/۰۰
		۵	۱۲/۵۰
		۳	۷/۵۰
		۲	۵/۰۰
		۱	۲/۵۰
		۲	۵/۰۰
		۳	۷/۵۰
		۲	۵/۰۰
بررسی چرایی	ارتباط فضاهای عمومی و انسجام اجتماعی	۳	۷/۵۰
			۷/۵۰
	رابطه فضای عمومی با فرهنگ	۳	۷/۵۰
		۱	۲/۵۰
		۲	۵/۰۰
		۱	۲/۵۰
		۱	۲/۵۰
		۱	۲/۵۰
	علل نیاز بر ایجاد فضاهای عمومی	۲	۵/۰۰
		۲	۵/۰۰
		۱	۲/۵۰
		۲	۵/۰۰
		۲	۵/۰۰
		۲	۵/۰۰

نوع پرسش اصلی	محوریت موضوع اصلی پژوهش	فراوانی	درصد
بررسی چگونگی	همبستگی فرهنگ با فضای عمومی	۱	۲/۵۰
		۲	۵/۰۰
		۲	۵/۰۰
		۱	۲/۵۰
	نوآوری و ایجاد فضاهای عمومی	۱	۲/۵۰
		۲	۵/۰۰
		۱	۲/۵۰
	ارزیابی کیفیت فضای عمومی	۲	۵/۰۰
		۲	۵/۰۰
		۲	۵/۰۰

همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود، بیشترین تمرکز مقالات بر پرسش‌های چستی (توصیفی) بوده که بر درک مفاهیم، تعاریف و ویژگی‌های فضای عمومی تأکید داشته‌اند؛ به‌ویژه محورهایی مانند «مفهوم فضای عمومی»، «چارچوب‌های مفهومی»، و «کاربرد فرهنگ منطقه‌ای در طراحی فضا». پرسش‌های چربی نیز با هدف تحلیل روابط علی و بررسی ابعاد فرهنگی، اجتماعی و سیاسی فضاهای عمومی شکل گرفته‌اند و شامل موضوعاتی مانند «انسجام اجتماعی»، «تفاوت‌های فرهنگی» و «مداخلات سیاسی» هستند. درنهایت، مقالات با پرسش‌های چگونگی به موضوعاتی چون مداخلات عملی، نوآوری، سیاست‌گذاری فرهنگی و ارزیابی کیفیت فضاهای عمومی پرداخته‌اند که نشان‌دهنده رویکردهای مداخله‌گرایانه یا کاربردی در پژوهش‌ها است. این طبقه‌بندی، نمایی کلی از گرایش‌های محتوایی پژوهش‌ها را ارائه می‌دهد و به شناسایی خلأهای تحقیقاتی و نیز جهت‌گیری نظری مطالعات موجود کمک می‌کند.

بحث و نتیجه‌گیری

با مطالعه پژوهش‌های منتخب مرتبط با فضاهای عمومی با رویکرد فرهنگ‌مبنا که در پاسخ به پرسش‌های «چستی، چربی و چگونگی» سامان یافته‌اند، می‌توان سه رهیافت کلی را از دل یافته‌ها استخراج کرد. رهیافت نخست، مفهومی-نظری است که به ابعاد تعریفی، چارچوب‌های مفهومی و معانی و ارزش‌های فضای عمومی می‌پردازد. رهیافت دوم، علی-تبیینی است که به دلایل وجودی و پیامدهای اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی فضاهای عمومی توجه دارد. رهیافت سوم، کاربردی-راهبردی است که بر شیوه‌های تحقق، ارزیابی و سیاست‌گذاری‌های فرهنگی در فضاهای عمومی متمرکز است.

رهیافت مفهومی-نظری

پژوهش‌هایی که به چستی فضاهای عمومی شهری و ارتباط آن با فرهنگ پرداخته‌اند در دو دسته طبقه‌بندی می‌شوند. دسته اول با هدف ارائه چارچوب مفهومی و ریشه‌یابی و گسترش مفهوم فضای عمومی به بررسی تعاریف و نظریه‌های مختلف پرداخته و همچنین تفاوت‌های فرهنگی موجود در فضاهای عمومی و کاربرد فرهنگ در طراحی فضاهای عمومی را مورد بررسی قرار داده‌اند و دسته دوم به نقش سیاسی-اقتصادی

Chhabra & Shukla, 2024; Madanipour & Newcastle, 2015; Cruz et al., 2018; Qian, 2014; Lee et al., 2024; Low, 2015; Terzi & Tonnelat, 2016; Turhan, 2019; Wojnarowska, Mehta, 2016; Zhang, 2024; Li & Sahari, 2022; Santos Cruz et al., 2018; Cudny & Appelblad, 2019; McDermott et al., 2015; Wojnarowska, 2016; Weijs- Weijs-Perrée et al., 2020; Li et al., 2022; (Liu et al., 2022; Lorenzo et al., 2023; Uysal, 2023; Ramos-vidal et al., 2024; Yi jian et al., 2024

فضای عمومی به طور مشخص در ادبیات گوناگون تعریف شده است. فضای عمومی برای همه مردم عادی بدون مالکیت سازمان‌های فردی یا خصوصی باز است (Chhabra & Shukla, 2024) به نقل از (Madanipour, 2015 & Newcastle). نحوه پذیرش، شکل دادن، استفاده و مدیریت فضاهای اطراف شهر، معانی فضا را تعیین می‌کند (Cruz et al., 2018). ماهیت فضای عمومی در طول دوره زمانی تغییر کرده و نقش آن براساس نیاز، زمینه و فرهنگ مردم تکامل و توسعه یافته است. توسعه فضای عمومی هنر ایجاد ارتباط بین شهر و مردم است. شهری بدون فضاهای عمومی، شهری بدون فرهنگ و تاریخ ایجاد می‌کند (Chhabra & Shukla, 2024). به عقیده جانکسی فضاهای عمومی در کنار هم قرار دادن معانی، دیدگاه‌ها، کنش‌ها و روابط متعدد هستند و ذاتاً مولد سیاست‌های روزمره و تحولات فرهنگی اجتماعی گسترده‌تر هستند (Qian, 2014). گروهی دیگر از پژوهش‌ها فضای عمومی را در ارتباط با فرهنگ تعریف کرده‌اند (Sevilla-Buitrago, 2014; McDermott et al., 2015; Silaci & Vitkova, 2017; Turhan, 2019; Li & Sahari, 2022; Bovo et al., 2023; Remesar & Vergel, 2020; Zhang, 2024). این پژوهش‌ها معتقدند فضاهای عمومی شهری به تدریج در مسیر توسعه بلندمدت جامعه بشری شکل گرفته و به حامل فضایی معرف شیوه‌های زندگی فرهنگی شهری مردم تبدیل شده‌اند. فضای فرهنگی عمومی اکنون صرفاً یک فضای فیزیکی نیست، بلکه یک سازه فرهنگی و یک محصول فرهنگی است. در حفظ، تقویت و بازسازی توسعه اجتماعی نقش دارد و همچنین عرصه‌ای عمومی برای ارائه و بیان مطالبات فرهنگی است که برای توسعه شهرها اهمیت شگفت‌انگیزی دارد (Zhang, 2024 به نقل از Wang & Li, 2021).

دسته‌ای دیگر از پژوهشگران به بررسی مداخلات و برنامه‌های سیاسی در شهرهایی با فرهنگ‌های مختلف پرداخته‌اند (McDermott et al., 2015; Low, 2015; Terzi, 2016; Amin, 2018; Turhan, 2019; Cudny & Appelblad, 2019; Chhabra & Shukla, 2024; Babiano & Fong, 2024). دارموت^۸ و همکارانش استدلال می‌کنند نگرانی‌های فرهنگی نقاط محوری مذاکره در هر جامعه‌ای هستند که از درگیری به صلح در حال گذار هستند (McDermott et al., 2015). بررسی سیاست‌های چندفرهنگی باید با درک اولیه از تجربه نژادپرستی مهاجران شروع شود (Babiano & Fong, 2024). آینده فضای عمومی کانونی برای برخوردهای اجتماعی و سیاسی است (Low, 2015) و عمومی‌سازی می‌تواند منجر به تصمیمات و انتصابات سیاسی شود که توسط ارزش‌هایی که یک نظر عمومی را هدایت می‌کنند، پشتیبانی می‌شود (Terzi, 2016). پویایی‌های انسانی در فضای عمومی به طور مرکزی تحت تأثیر درهم‌تنیدگی و گردش بدن‌های انسانی و غیرانسانی و ماده به طور کلی است که مولد یک فرهنگ مادی است که نوعی الگوی پیش‌شناختی برای رفتار مدنی و سیاسی را تشکیل می‌دهد (Amin, 2018). به طور کلی پژوهش‌هایی که نیاز به بررسی مداخلات سیاسی و نحوه تصمیم‌گیری در رابطه با برنامه‌ریزی و طراحی فضای عمومی را مطرح کرده‌اند اکثراً در کشورهایی با تفاوت‌های قومیتی، فرهنگی و دینی انجام شده‌اند و می‌توان چنین استنباط کرد که این پژوهش‌ها تصدیق ماهیت سیاسی فضاهای عمومی هستند.

با توجه به تحلیل پژوهش‌ها در راستای پاسخ به چپستی مفهوم فضاهای عمومی، چنین به دست آمد که این مفهوم از دیدگاه‌های مختلفی تعریف شده و جهت‌گیری‌های نظری متعددی را تجربه کرده است. در

واقع هر رشته‌ای از دیدگاه خود به مفهوم‌سازی فضای عمومی پرداخته است. این موضوع در رابطه با مواضع مختلف نسبت به ارتباط بین فرهنگ و فضای عمومی نیز مطرح است و دچار تحولاتی با سیر زمان بوده که در بخش‌های بعدی مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

رهیافت علی-تبیینی

مطابق با جدول (۲) پژوهش‌هایی که چرایی فضاهای عمومی شهری و ارتباط آن با فرهنگ را بررسی کرده‌اند در سه دسته طبقه‌بندی می‌شوند. دسته اول به بررسی ارتباط فضای عمومی و انسجام اجتماعی، دسته دوم به بررسی رابطه بین فضای عمومی و فرهنگ و دسته سوم به بررسی علل نیاز بر ایجاد فضاهای عمومی در شهرها پرداخته‌اند (Qian, 2014; Domenech, 2015; Low, 2015; McDermott et al., 2015; Terzi & Tonnelat, 2016; Alwi, 2018; Amin, 2018; Turhan, 2019; Zhang & He, 2019; Cudny & Appelblad, 2019; Weijs-Perrée et al., 2020; Wenjun, 2020; Navarrete-Hernandez et al., 2021; Wan et al., 2021; Adom & Ebenezer, 2023; Nelischer & Loukaitou-Sideris, 2023; Remesar & Vergel, 2020; Babiano & Fong, 2024; Chhabra & Shukla, 2024; Zhang, 2024). هابرا و شوکلا^۹ استدلال می‌کنند فضاهای عمومی از زمان باستان برای تقویت انسجام اجتماعی و هویت اجتماعی مهم بودند و فضایی را فراهم می‌کردند که افراد می‌توانستند برای به اشتراک گذاشتن تجربیات، تبادل نظر و ایجاد روابط با دیگران گرد هم آیند. فضاهای عمومی باستانی برای تشویق تعامل اجتماعی و تبادل افکار طراحی شده‌اند. مردم برای خرید و فروش کالاها، بحث درمورد سیاست و مذهب و شرکت در رویدادهای فرهنگی در آنجا جمع می‌شدند و امروزه می‌توانیم از این دانش برای طراحی فضاهای عمومی که تعامل اجتماعی و جامعه‌سازی را تقویت می‌کنند، استفاده کنیم (Chhabra & Shukla, 2024). تحقیقات نقش مثبت انسجام اجتماعی را بر سلامت جسمی و رفاه روانی اثبات کرده است و برخوردهای اجتماعی غیررسمی که در فضاهای عمومی صورت می‌گیرد به ساکنان شهر کمک می‌کند تا از کارهای روزمره خلاص شوند، تنش‌ها را کاهش دهند و انعطاف‌پذیری شخصی را تقویت کنند (Wan et al., 2021). گروهی دیگر از پژوهش‌ها به بررسی علل نیاز بر ایجاد فضاهای عمومی پرداخته‌اند. به عقیده یوسال وجود فضاهای عمومی در شهرها برای زیست‌پذیری شهر و نیازهای اجتماعی مردم حیاتی است (Uysal, 2023). به عنوان مثال کافه‌ها به عنوان صحنه فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی، نقشی محوری در زندگی شهری ایفا می‌کنند که عرصه مهمی از زندگی ملی و اجتماعی است. کافی شاپ به عنوان یک فضای عمومی پویا، با گسترش اقتصاد و رشد فرهنگ کسب‌وکار و مصرف، نقش مهمی در رشد و توسعه زندگی عمومی و حوزه عمومی ایفاء می‌کند و نشانه قابل توجهی از رشد تدریجی جامعه مدنی است (Wenjun, 2020).

برخی از پژوهش‌ها نیز تفاوت‌های فرهنگی متأثر از تفاوت‌های بین نسلی میان استفاده‌کنندگان از فضا را مطرح کرده‌اند. در این راستا نلیچر^{۱۰} و همکارانش به بررسی نیازها و مزایای فضای عمومی بین‌نسلی و همچنین مداخلات طراحی و سیاست پرداخته‌اند (Nelischer et al., 2023). به طور کلی عموم پژوهشگران به خوبی بر چرایی اهمیت مشارکت شهروندان و نقش فرهنگ در برنامه‌ریزی و مدیریت فضاهای عمومی پرداخته‌اند و مدیریت تفاوت‌های فرهنگی ناشی از تفاوت قومیتی میان مردم یک شهر را مهم برشمرده‌اند.

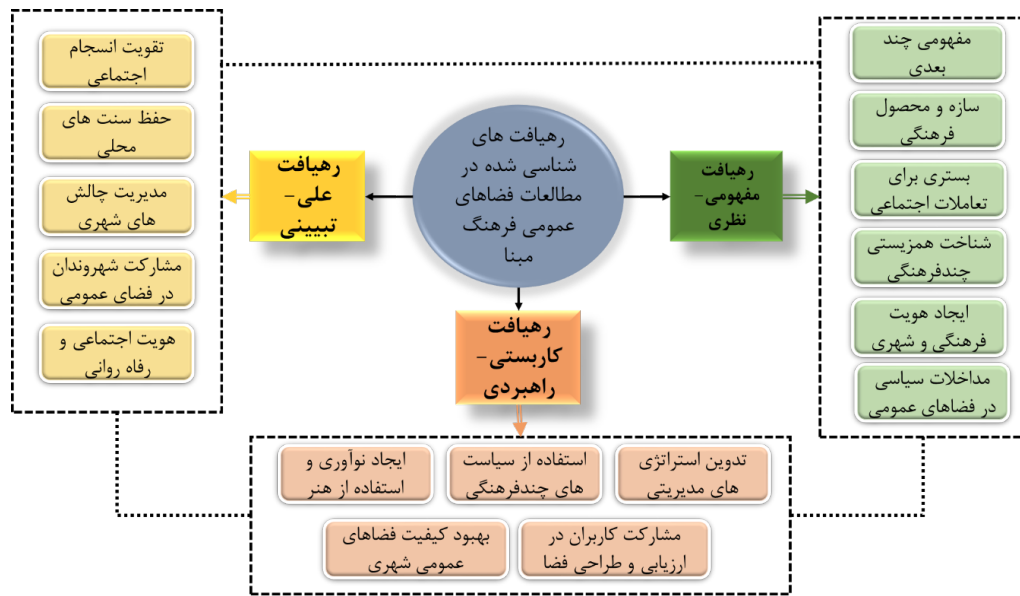
رهیافت کاربستی-راهبردی

پژوهش‌هایی که به چگونگی فضاهای عمومی شهری و ارتباط آن با فرهنگ پرداخته‌اند در سه دسته طبقه‌بندی می‌شوند. دسته اول چگونگی همبستگی فرهنگ با فضای عمومی، دسته دوم نوآوری و ایجاد فضای عمومی و دسته سوم چگونگی ارزیابی فضای عمومی را بررسی کرده‌اند. پژوهش‌هایی که به چگونگی مباحث مطرح

در فضای عمومی پرداخته‌اند، عموماً تکمیل‌کننده مباحث مربوط به چیستی و چرایی پژوهش‌ها هستند (Mehta, 2014; Wojnarowska, 2016; Silaci & Vitková, 2017; Cudny & Appelblad, 2019; Na et al., 2021; Li & Sahari, 2022; Liu et al., 2022; Middelmann, 2022; Bovo et al., 2023; Lorenzo et al., 2023; Uysal, 2023; Babiano & Fong, 2024; Karaoğlu, 2024).

در راستای بررسی چگونگی همبستگی فرهنگ با فضای عمومی سیلاچی و ویتکووا^{۱۱} با وام گرفتن از ملکوا^{۱۲} فضای عمومی را به‌نوعی آیین‌ای برای فرهنگ شهر و زندگی شهری توصیف می‌کنند که بی‌شک رسانه‌ای تأثیرگذار و تکمیل‌کننده چهره فرهنگی جامعه است (Siláči & Vitková, 2017). از نظر لی و سحرلی و توسعه شهری مدرن، یک شهر تنها زمانی می‌تواند راه خود را در روند تاریخی جهانی شدن پیدا کند که فرهنگ شهری منحصر به فرد و شخصی خود را ایجاد کند. در توسعه هر شهر، جذب فرهنگ‌های خارجی برای ادغام بهتر خود در جهان مهم است. اما نشان دادن ویژگی‌های شهر و به‌کارگیری فرهنگ عالی منطقه‌ای به‌صورت نوآورانه نیز اهمیت دارد (Li & Sahari, 2022). بایانا و فانگ^{۱۳} نیز استدلال می‌کنند که سیاست‌های در حال تحول باید با نیازهای مردمی چندفرهنگی و بسیار متنوع در یک «گستره قوم‌نگاری» صمیمی، جمعی و نمادین پاسخ دهند که پیامدهای چندمقیاسی روشنی برای فضای عمومی و مکان‌سازی خواهند داشت (Babiano & Fong, 2024). گروهی دیگر از پژوهش‌ها بر جنبش‌های هنری شهری و خیابانی در فضاهای عمومی پرداخته‌اند (Cudny & Appelblad, 2019; Liu et al., 2022; Na et al., 2021). در این زمینه کاندی و اپلبلا^{۱۴} بحث بناهای تاریخی را به‌عنوان بخشی از هنر عمومی مطرح می‌کنند و معتقدند این بناها فضاهای عمومی را در شهرها غنی می‌کنند و کارکردهای مهم مختلفی همچون کارکرد هنری، نمادین، یادبود، سیاسی، اجتماعی، مذهبی، بازاریابی و غیره دارند (Cudny & Appelblad, 2019). گروهی دیگر از پژوهش‌ها به بررسی چگونگی ارزیابی کیفیت فضاهای عمومی شهری پرداخته‌اند (Mehta, 2014; Wojnarowska, 2016; Uysal, 2023; Lorenzo et al., 2023). مهتا^{۱۵} روشی را برای ارزیابی تجربی فضاهای باز عمومی شهری ترسیم کرده است. او پنج بعد برای فضای عمومی تعریف کرده است که عبارت‌اند از فعالیت‌های معنادار، همه‌شمول بودن، ایمنی، راحتی و لذت. وی با استفاده از این پنج بعد یک شاخص فضای عمومی (PSI) با ۴۲ تا ۴۵ متغیر برای ارزیابی فضای عمومی ایجاد کرد (Mehta, 2014). ووچناروسکا برای ارزیابی کیفیت فضای عمومی شهر مدلی ارائه داده که شامل است: روش ارزش‌گذاری گرافیکی، روش ارزش‌گذاری چک‌لیست و روش مصاحبه (Wojnarowska, 2016). به عقیده یوسال در ارزیابی کیفیت فضای عمومی شهری، علاوه بر ویژگی‌های عملکردی و کالبدی، باید ویژگی‌های ارتباط و تعامل کاربر-فضا را نیز در نظر گرفت. این موقعیت که فرصت معاشرت را فراهم می‌کند، به فرد امکان می‌دهد که در آن فضا جمع شود و با سایر اعضای جامعه به اشتراک بگذارد (Uysal, 2023). لورنزو^{۱۶} و همکارانش استدلال می‌کنند کاربران ارزیابی‌کنندگان خوبی از فضاهای عمومی هستند. که ابزار پرسش‌نامه مشاهده ویژگی‌های فضای عمومی (PSCQ) امکان طبقه‌بندی فضاهای عمومی را فراهم می‌کند و نظم فیزیکی قادر به پیش‌بینی کیفیت محیطی و ظرفیت بازسازی فضاها، همان‌طور که توسط کاربران درک می‌شود، است (Lorenzo et al., 2023).

به نظر می‌رسد اکثر پژوهش‌هایی که سؤالات چگونگی را بررسی کرده‌اند بیشتر به مباحث مربوط به فرهنگ‌های مختلف موجود در یک شهر و نحوه مدیریت آن‌ها از طریق سیاست‌های مناسب جهت برنامه‌ریزی و طراحی فضای‌های عمومی چندفرهنگی پرداخته‌اند و می‌توان چنین استنباط کرد که فضاهای عمومی در شهرها دارای نقش سیاسی پراهمیتی هستند و فرهنگ و سیاست در مطالعه فضاهای عمومی باید در کنار هم مورد بررسی قرار بگیرند. نمودار زیر (شکل ۴) رهیافت‌ها و کلیدی‌ترین شاخص‌های مربوط به هر رهیافت را در مطالعات فضای عمومی نشان می‌دهد.

شکل ۴. سه رهیافت شناسایی شده در مطالعات فضاهای عمومی

مطالعه حاضر با هدف واکاوی مفهوم فضاهای عمومی شهری از منظر فرهنگ مبنا و با بهره‌گیری از مرور نظام‌مند و فراتحلیل کیفی، به تحلیل پژوهش‌های بین‌المللی در یک دهه اخیر پرداخت. یافته‌های اولیه پژوهش منشأ و جهت‌گیری ادبیات در این حوزه را روشن کرد؛ بیشترین خروجی‌ها در سال ۲۰۲۴ (۱۷٫۵ درصد از نمونه) منتشر شده و روند صعودی نیمه دوم دهه را تأیید می‌کند، که بیانگر اوج‌گیری توجه علمی به پیوند «فضای عمومی-فرهنگ» است. همچنین ایالات متحده با ۱۷٫۵ درصد بیشترین سهم را در تولید دانش این حوزه دارد و پس از آن چین، اسپانیا و انگلستان قرار می‌گیرند؛ از حیث روش‌شناسی، ۷۵ درصد مطالعات کیفی، ۱۰ درصد کمی و ۱۵ درصد آمیخته بوده‌اند؛ این الگو بیانگر غلبه برداشت‌های تفسیری و نیاز به تقویت سنج‌های کمی مکمل است. در مقیاس تحلیل، بیش از ۳۰ درصد مطالعات در مقیاس «شهر» و حدود ۲۰ درصد در مقیاس «محله» انجام شده‌اند که ضرورت پل‌زدن بین تحلیل‌های کلان شهری و خرد مکان مبنا را نشان می‌دهد. همچنین محور غالب انتشار در شاخه‌های «طراحی و برنامه‌ریزی شهری» بوده که حاکی از ظرفیت بالای پیوند نظریه و عمل در این حوزه است. یافته‌ها نشان داد که فضای عمومی را می‌توان در یک تعریف جامع چنین تبیین کرد:

فضای عمومی شهری عرصه‌ای اجتماعی-فرهنگی است که دسترس‌پذیر، مشارکت‌پذیر و غیرانحصاری بوده و علاوه بر کارکرد کالبدی، بستر تولید و بازنمایی معانی فرهنگی، تقویت سرمایه اجتماعی و تحقق هویت جمعی است.

این تعریف، فضای عمومی را از سایر فضاهای کالبدی (مانند مراکز خصوصی یا فضاهای نیمه عمومی) متمایز می‌کند و بر نقش آن در شکل‌دهی به تجربه زیسته شهروندان تأکید دارد.

تحلیل مقالات نشان داد که مؤلفه‌های اثرگذار بر شکل‌گیری و پایداری فضای عمومی در چهار دسته اصلی قابل طبقه‌بندی هستند: ابعاد اجتماعی (انسجام و مشارکت)، ابعاد فرهنگی (هویت، تنوع و حافظه جمعی)، ابعاد سیاسی-اقتصادی (ساختار قدرت و منابع) و ابعاد مدیریتی-طراحی (نظام حکمرانی، نوآوری و خلاقیت در طراحی شهری). این مؤلفه‌ها هم‌زمان متغیرهای زمینه‌ای و کنش‌گرانه‌ای هستند که کیفیت و کارکرد فضای عمومی را تعیین می‌کنند.

از منظر رابطه متقابل فرهنگ و فضای عمومی، معیارهای کلیدی شناسایی شده عبارت‌اند از (۱): نقش فرهنگ در معنابخشی و هویت‌بخشی به فضا، (۲) سهم فضای عمومی در بازتولید و تقویت سرمایه اجتماعی و مشارکت مدنی، (۳) ظرفیت تنوع فرهنگی در غنای کارکردی و پذیرندگی فضا، و (۴) نقش فضا به‌عنوان عرصه‌ای برای بازنمایی مطالبات فرهنگی و کنش‌های جمعی.

ادای سهم نظری این پژوهش در ادبیات علمی، ارائه یک چارچوب تحلیلی سه‌سطحی فرهنگ‌مبنا است که می‌تواند بر مبنای آن مطالعات آتی جایگاه فرهنگ در فضاهای عمومی را دقیق‌تر صورت‌بندی کنند:

در سطح مفهومی-نظری، فرهنگ بنیان تعریف و معنابخشی به فضای عمومی است.

در سطح علی-تبیینی، فرهنگ به‌مثابه نیروی شکل‌دهنده به علل و پیامدهای اجتماعی-سیاسی فضا تحلیل می‌شود.

در سطح کاربردی-راهبردی، فرهنگ در طراحی، سیاست‌گذاری و ارزیابی کیفیت فضا نقش مرکزی دارد. مقایسه با تحقیقات پیشین نشان داد که گرچه پژوهش‌های گذشته به ابعاد متعددی از رابطه فرهنگ و فضا پرداخته‌اند، اما اغلب یا به‌صورت تک‌بعدی و جزئی به موضوع نگریسته‌اند یا فاقد چارچوب یکپارچه بوده‌اند. دستاورد این پژوهش، تلفیق نتایج و ارائه تصویری جامع‌تر و نظام‌مند از این رابطه است.

با این حال، خلأهایی همچنان باقی است: فقدان چارچوب‌های سنجش کیفیت فرهنگی فضا، کمبود مطالعات کمی‌مکمل در کنار روش‌های کیفی، و غفلت از ظرفیت فناوری‌های نوین در مدیریت فضاهای عمومی. بنابراین، توصیه می‌شود پژوهش‌های آینده بر توسعه شاخص‌های بومی‌سازی شده برای ارزیابی کیفیت فرهنگی فضا، مطالعات تطبیقی میان شهرهای متنوع، و بهره‌گیری از ابزارهای نوین مانند داده‌کاوی متمرکز شوند.

در نهایت، این پژوهش نشان داد که با اتخاذ رویکرد فرهنگ‌مبنا می‌توان فضای عمومی شهری را به‌مثابه بستری زنده و پویا درک کرد؛ بستری که نه‌تنها بازتاب‌دهنده هویت و حافظه جمعی است، بلکه نقش تعیین‌کننده‌ای در مدیریت تنوع فرهنگی و ارتقای کیفیت زندگی شهری در جهان معاصر دارد.

پی‌نوشت‌ها

1. Culture-led development
2. Qualitative meta-analysis
3. Ujjain
4. Madurai
5. Nagpur
6. Cultural context
7. Culture-based approach
8. Dermott
9. Chhabra & Shukla
10. Nelischer
11. Siláči & Vitková
12. Melková
13. Babiano & Fong
14. Cudny & Appelblad
15. Mehta
16. Lorenzo

فهرست منابع

- ابرقویی فرد، حمیده؛ منصوری، سیدامیر و مطلبی، قاسم (۱۴۰۱). مروری روایی بر نظریه‌های مرتبط با مفهوم فضای عمومی در شهر. *باغ نظر*، ۱۹(۱۱۶)، ۸۵-۱۰۲. <https://doi.org/10.22034/bagh.2022.376257.5305>
- اشرفی، یوسف؛ پوراحمد، احمد؛ رهنمایی، محمدتقی و رفیعیان، مجتبی (۱۳۹۳). مفهوم‌سازی و گونه‌شناسی فضای عمومی شهری معاصر. *پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری*، ۲(۴)، ۲۳۵-۴۶۴. <https://doi.org/10.22059/jurban-geo.2014.53590>
- رضایور، امین و رنجبر، احسان (۱۴۰۱). جریان‌شناسی رویکردهای نظری مرتبط با فضاهای شهری. *باغ نظر*، ۱۹(۱۰۷)، ۲۰-۵. <https://doi.org/10.22034/bagh.2021.276281.4826>
- شارع پور، محمود (۱۳۹۵). حق به شهر و فضاهای عمومی شهری. *فصلنامه تخصصی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری*، ۸(۲)، ۵۱-۶۸. <http://pc.richt.ir/article-4-258-fa.html>
- عظیمی، میترا و کریمی، سینا (۱۴۰۳). نقش عناصر کالبدی در تعاملات اجتماعی فضاهای شهری (مورد کاوی: بوستان رضوان شهر قروه). *نشریه فضای شهری و حیات اجتماعی*، ۳(۱۱)، ۲۸-۴۳. https://urplanning.tabrizu.ac.ir/article_19009.html
- یارزاده، سجادمحمد و شمس الهی، بهنوش (۱۳۹۷). نقش فضاهای عمومی در تحقق شکوفایی شهری و توسعه پایدار. *فصلنامه علمی-پژوهشی اقتصاد و مدیریت شهری*، ۶(۲۳)، ۱۱۱-۱۲۴. [URL: http://iueam.ir/article-1-963-fa.html](http://iueam.ir/article-1-963-fa.html)
- نبی زاده ذوالپیرانی، مازیار؛ عظیمی، نورالدین و محمدپور، صابر (۱۴۰۱). ارزیابی کیفیت فضاهای عمومی شهر با رویکرد عدالت اجتماعی (مطالعه موردی: خیابان‌های شهر رشت). *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۵۴(۱)، ۱۹۳-۲۱۷.
- Adom, D., & Ebenezer, C. (2023). Asante public sculpture in urban spaces in the Kumasi metropolis of Ghana: The strong voices of Asante culture, aesthetics and history. *The 20th Urban Culture Research Forum "Urban Voices"*, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, Japan. https://www.researchgate.net/publication/370084899_Asante_Public_Sculpture_in_Urban_Spaces_in_the_Kumasi_Metropolis_of_Ghana_The_Strong_Voices_of_Asante_Culture_Aesthetics_and_History
- Alwi Md, N. (2018). *Culture and identity in public green spaces: Story of suropati and menteng park in central Jakarta, Indonesia*, Conference: IICSEEHawaii2018 Surviving andThriving At: Honolulu, Hawaii. https://www.researchgate.net/publication/324695009_Culture_and_Identity_in_Public_Green_Spaces_Story_of_Suropati_and_Menteng_Park_in_Central_Jakarta_Indonesia
- Amin, A. (2018). Collective culture and urban public space, *City: analysis of urban trends. Culture, Theory, Policy, Action*, 12(1), 5-24. <https://doi.org/10.1080/13604810801933495>
- Babiano, I., Fong, A. (2024). Integrating multiculturalism in public space policy and place governance. *Urban Governance*, 4(1), 56-67. <https://doi.org/10.1016/j.ugj.2024.01.001>
- Blaikie, N. (2007). *Approaches to social enquiry: Advancing knowledge* (2nd ed.). Polity Press. https://www.politybooks.com/bookdetail?book_slug=approaches-to-social-enquiry-advancing-knowledge-2nd-edition--9780745634494
- Bovo, M., Briata, P., & Bricocoli, M. (2023). A bus as a compressed public space: Everyday multiculturalism in Milan. *Urban Studies*, 60(15), 2979-2993. <https://doi.org/10.1177/00420980221107518>
- Carmona, M. (2019). Place value: Place quality and its impact on health, social, economic and environmental outcomes. *Journal of Urban Design*, 24(1), 1-48. <https://doi.org/10.1080/13574809.2018.1472523>
- Chhabra, P., & Shukla, A. (2024). The etymology of public space-exploring crafting community spaces. *Journal of Visual and Performing Arts*, 5(1), 1207-1218. <https://doi.org/10.29121/shodhkosh.v5.i1.2024.1038>
- Cruz, S.S., Roskamm, N., & Charalambous, N. (2018). Inquiries into public space practices, meanings and values. *Journal of Urban Design*, 23(6), 797-802. <https://doi.org/10.1080/13574809.2018.1525289>

- Cudny, W., Appelblad, H. (2019). Monuments and their functions in urban public space. *Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography*, 73(5), 273–289. <https://doi.org/10.1080/00291951.2019.1694976>
- Domenech, S. (2015). Urban aesthetics and social function of actual public space: A desirable balance. *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management*, 10 (4), 54-65. <http://hdl.handle.net/10045/140596>
- Evans, G. (2009). Creative cities, creative spaces and urban policy. *Urban Studies*, 46(5–6), 1003–1040. <https://doi.org/10.1177/0042098009103853>
- Ewertowski, W. (2023). Public space in different cultural conditions: The cases of Glasgow and Poznań. *Quaestiones Geographicae*, 42, 115-129. <https://doi.org/10.14746/quageo-2023-0019>
- Garau, P. (2015). *Global public space toolkit: From global principles to local policies and practice* (1 st ed.). <https://unhabitat.org/global-public-space-toolkit-from-global-principles-to-local-policies-and-practice>
- Gehl, J., & Svarre, B. (2013). *How to study public life*. Island Press. <https://link.springer.com/book/10.5822/978-1-61091-525-0>
- Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Island Press. https://fenix.tecnico.ulisboa.pt/downloadFile/3378318195828806/Cities_For_People_-_Jan_Gehl.pdf
- Gehl, J., & Svarre, B. (2020). *How to study public life*. Island Press. <https://doi.org/10.5822/978-1-61091-525-0>
- Hajela, P. (2021). Dimensions of public spaces in Indian market places: Feeling through human senses, 11. https://www.researchgate.net/profile/Piyush-Hajela-2/publication/348740884_Dimensions_of_public_spaces/links/600e5fe0a6fdccdc87ac25e/Dimensions-of-public-spaces.pdf
- Harvey, D. (2008). The right to the city. *New Left Review*, 53, 23–40. <https://davidharvey.org/media/righttothecity.pdf>
- Hatuka, T. (2016). *A companion*. In Scharloth, J., Fahlenbrach, k., & Klimke, M. (Eds.), *Protest culture, A companion*. Berghahn Books. <https://www.berghahnbooks.com/title/fahlenbrachprotest>
- Navarrete-Hernandez, N.P., Vetro, A., & Concha, P. (2021). Building safer public spaces: Exploring gender difference in the perception of safety in public space through urban design interventions. *Landscape and Urban Planning*, 214(2), 104180. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2021.104180>
- Hou, J. (2020). *City unsilenced: Urban resistance and public space in the age of shrinking democracy*. Routledge. https://www.researchgate.net/publication/338253845_City_Unsilenced_Urban_Resistance_and_Public_Space_in_the_Age_of_Shrinking_Democracy
- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. Random House. https://www.petkovstudio.com/bg/wp-content/uploads/2017/03/The-Death-and-Life-of-Great-American-Cities_Jane-Jacobs-Complete-book.pdf
- Karaoğlu, İ.E., (2024). Intercultural city programme of barcelona and public space: An analysis of problematisations and policy conceptualisations. *Geoforum*, 150(2). <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2024.103967>
- Kohn, M. (2004). *Brave new neighborhoods: The privatization of public space*. Routledge. <https://www.routledge.com/Brave-New-Neighborhoods-The-Privatization-of-Public-Space/Kohn/p/book/9780415944632>
- Lee, D., Feiertag, P., & Unger, L. (2024). Co-production, co-creation or co-design of public space? A systematic review. *Cities*, 154(1), 105372. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105372>
- Li, J., Dang, A., & Song, Y. (2022). Defining the ideal public space: A perspective from

- the publicness. *Journal of Urban Management*, 11(4), 479-487. <https://doi.org/10.1016/j.jum.2022.08.005>
- Li, Y., & Sahari, F. (2022). The application of regional culture in urban public space design. *Cogent Arts & Humanities*, 9(1), 1-9. <https://doi.org/10.1080/23311983.2022.2116773>
 - Liu, T.L., Cao, W., & Liu, Y. (2022). Gray public space under urban bridge - A case study of public arts space micro-transformation focusing on "regional culture" and "art for all". *Arts and Humanities*, 1(1). <https://doi.org/10.20944/preprints202204.0239.v1>
 - Lofland, L. (1998). *The public realm: Exploring the city's quintessential social territory*. Aldine de Gruyter. <https://www.routledge.com/The-Public-Realm-Exploring-the-Citys-Quintessential-Social-Territory/Lofland/p/book/9780202306087>
 - Lorenzo, M., Ríos-Rodríguez, M.L., Suárez, E., Hernández, B., & Rosales, C. (2023). Quality analysis and categorisation of public space. *Heliyon*, 9(3), 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e13861>
 - Lotfata, A., & Ataöv, A. (2020). Urban streets and urban social sustainability: A case study on Bagdat street in Kadikoy, Istanbul. *European Planning Studies*, 28(9), 1735-1755. <https://doi.org/10.1080/09654313.2019.1656169>
 - Low, S. (2015). Public space and the public sphere: The legacy of Neil Smith. *Antipode*, 1(1), 1-18. <https://doi.org/10.1111/anti.12189>
 - Low, S. (2000). *On the plaza: The politics of public space and culture*. University of Texas Press. <https://doi.org/10.2458/v8i1.21612>
 - Low, S.M., Taplin, D., & Scheld, S. (2020). *Rethinking Urban Parks: Public Space and Cultural Diversity*. University of Texas Press. https://www.researchgate.net/publication/355701421_Rethinking_Urban_Parks_Public_Space_and_Cultural_Diversity
 - Madanipour, A. (2003). *Public and private spaces of the city*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203402856>
 - Madanipour, A., & Newcastle, T. (2015). Urban design and public space. In *international encyclopedia of social & behavioral sciences*. (2nd Ed). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.74049-9>
 - McDermott, P., Nic Craith, M., & Strani, K. (2015). Public space, collective memory and intercultural dialogue in a (UK) city of culture. *Identities*, 23(5), 610-627. <http://doi.org/10.1080/1070289X.2015.1054828>
 - Mehta, V. (2014). Evaluating public space. *Journal of Urban Design*, 19(1), 53-88. <https://doi.org/10.1080/13574809.2013.854698>
 - Mehta, V., & Bosson, J.K. (2021). Revisiting lively streets: Social interactions in public space. *Journal of Planning Education and Research*, 41(2), 160-172. <https://doi.org/10.1177/0739456X18781453>
 - Middelmann, T.J.D. (2022). The production of space at Pieter Roos park: ublic space as a lens into Johannesburg's changing public culture 1968-2019. *South African Historical Journal*, 74(2), 334-358.
 - Mitchell, D. (1995). The end of public space? People's park, definitions of the public, and democracy. *Annals of the Association of American Geographers*, 85(1), 108-133. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8306.1995.tb01797.x>
 - Modie-Moroka, T., Dube, M. W., Setume, S.D., Kgalemang, M., Kebaneilwe, M.D., Gabaitse, R. (2020). Pathways to social capital and the Botho/Ubuntu ethic in the urban space in Gaborone, Botswana. *Global Social Welfare*, 7(1), 231-243. <https://doi.org/10.1007/s40609-019-00152-5>
 - Na, L., Ibrahim, R., & Abidin, S.Z. (2021). The influence of public artworks with children's painting characteristics on urban culture and public space. *Environmental Science, Pollution*

Research and Management, 2021(1), 1-7. <https://kosmospublishers.com/wp-content/uploads/2021/12/The-Influence-of-Public-Artworks-with-Childrens-Painting-Characteristics-on-Urban-Culture-and-Public-Space.pdf>

- Nelischer, C., & Loukaitou-Sideris, A. (2023). Intergenerational public space design and policy: A review of the literature. *Journal of Planning Literature*, 38(1), 19-32. <https://doi.org/10.1177/08854122221092175>
- Nursyamsu, L., Suwarlan, S., & Christine, V. (2025). Between culture, space, and urban identity: A sustainable cultural approach for revitalizing Dang Anom park in Batam city. *Journal of Civil Engineering and Planning*, 6(1), 96-106. <https://doi.org/10.37253/jcep.v6i1.10366>
- Page, M.J., McKenzie, J.E., Bossuyt, P.M., Boutron, I., Hoffmann, T.C., Mulrow, C.D., ... & Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ*, 372, n71. <https://doi.org/10.1136/bmj.n71>
- Qi, J., Mazumdar, S., & Vasconcelos, A.C. (2024). Understanding the relationship between urban public space and social cohesion: A systematic review. *International Journal of Community Well-Being*, 7(2), 155-212. <https://doi.org/10.1007/s42413-024-00204-5>
- Qian, J. (2014). Public Space in non-Western Contexts: Practices of Publicness and the Socio-spatial Entanglement. *Geography Compass*, 8(11), 834-847. <https://doi.org/10.1111/gec3.12183>
- Ramos-Vidal, I., & Dominguez de la Ossa, E. (2024). A systematic review to determine the role of public space and urban design on sense of community. *International Social Science Journal*, 74(252), 633-655. <https://doi.org/10.1111/issj.12472>
- Remesar, A., & Vergel, J. (2020). Bon Pastor, a neighbourhood with a future. Let's make its remembrance. Claiming the symbolic accessibility. *European Journal of Creative Practices in Cities and Landscapes*, 3(2), 99-119. <https://doi.org/10.6092/issn.2612-0496/11089>
- Sandelowski, M., & Barroso, J. (2007). *Handbook for synthesizing qualitative research*. Springer.
- Sandercock, L. (2003). *Cosmopolis II: Mongrel cities of the 21st century*. Continuum. <https://archive.org/details/cosmopolisiimong0000sand>
- Sevilla-Buitrago, A. (2014). Central Park against the streets: the enclosure of public space cultures in mid-nineteenth century New York. *Social & Cultural Geography*, 15(2), 151-171. <https://doi.org/10.1080/14649365.2013.870594>
- Silaci, I., & Vitkova, L. (2017). Public spaces as the reflection of society and its culture. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 245(4), 042009. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/245/4/042009>
- Soares, I., Weitkamp, G., & Yamu, C. (2020). Public spaces as knowledgespaces: Understanding the relationship between the built environment and creative encounters at Dutch university campuses and science parks. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 1(1), 1-30. <https://doi.org/10.3390/ijerph17207421>
- Sorkin, M. (1992). *Variations on a theme park: The new American city and the end of public space*. Macmillan. https://books.google.com/books/about/Variations_on_a_Theme_Park.html?id=QMhohDJgHIYC
- Terzi, C., & Tonnelat, S. (2016). The publicization of public space, *Environment and Planning A: Economy and Space*, 49(3). <https://doi.org/10.1177/0308518X16665359>
- Turhan, T.Z. (2019), Public space as cultural resource, *TÜBA-KED*, 19, 134-144. https://www.researchgate.net/publication/334182303_Public_Space_as_Cultural_Resource
- Union European. (2020). *Public spaces: Culture and integration in Europe*. <https://heranet.info/projects/public-spaces-culture-and-integration-in-europe/>
- Uysal, F. (2023). A framework to promote publicness in urban open spaces. *Journal of Science part B: Art, Humanities, Design and Planning*, 11(2), 225-236. <https://www.researchgate.net/>

- publication/372317330_A_Framework_to_Promote_Publicness_in_Urban_Open_Spaces
- Wan, C., Qiping Shen, G., & Choi, S. (2021). Underlying relationships between public urban green spaces and social cohesion: A systematic literature review. *City, Culture and Society*, 24(6), 100383. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2021.100383>
 - Wang, C., & Li, S. (2021). Current status and reflections of international urban cultural space research. *China Famous Cities*, 35(04), 15-23. https://www.researchgate.net/publication/289334835_The_rhetoric_and_reality_of_culture-led_urban_regeneration-a-comparison_of_Beijing_and_Shanghai_China
 - Wardhani, D.K., Wastunimpuna, B.Y.A. (2025). A study of placemaking for urban sustainability. *Jurnal Koridor*, 16(1). <https://doi.org/10.32734/koridor.v16i1.18959>
 - Weijs-Perrée, M., Dane, G., & van den Berg, P. (2020). Analyzing the relationships between citizens' emotions and their momentary satisfaction in urban public spaces. *Sustainability*, 12(19), 7921. <https://doi.org/10.3390/su12197921>
 - Wenjun, J. (2020). Public space, urban culture and modernity: Cafes in modern Shanghai (1900-1949). *Journal of East-Asian Urban History*, 2(1), 27-63. <https://doi.org/10.22769/JEUH.2020.2.1.27>
 - Wojnarowska, A. (2016). Model for assessment of public space Quality in town centers. *European Spatial Research and Policy*, 23(1). <https://doi.org/10.1515/esrp-2016-0005>
 - Yi Jian,I., Him Mo, K., Chen, P., Ye, W., Michael Siu,K .W., & Chan, E. H. W. (2024). Navigating between private and public: Understanding publicness of public open spaces in private developments in Hong Kong. *Journal of Urban Management*, ISSN 2226-5856. <https://doi.org/10.1016/j.jum.2024.08.003>
 - Zhang, J. (2024). The interactive design strategy of Urban Public Culture Space: Exploratory research based on grounded theory. *Cultura: International Journal of Philosophy of Culture and Axiology*, 21(2), 33-62. <https://culturajournal.com/submissions/index.php/ijpca/article/view/235/382>
 - Zhang, X., He, Y. (2019). What makes public space public? The chaos of public space definitions and a new epistemological approach. *Administration & Society*, 1–22. <https://doi.org/10.1177/0095399719852897>
 - Zhu, Y. (2015). Toward community engagement: Can the built environment help? Grassroots participation and communal space in Chinese urban communities. *Habitat International*, 46, 44–53. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2014.10.013>
 - Zukin, S. (1995). *The cultures of cities*. Blackwell. https://www.csun.edu/~rdaids/301fall08/301readings/Zukin_Whose_Culture_Whose_City.pdf

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Journal of Architecture and Urban Planning. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

اغنائی النجق، فاطمه و پیربابائی، محمدتقی (۱۴۰۴). تبیین مفهوم فضاهای عمومی شهری با رویکرد فرهنگ مبنا: مرور سیستماتیک و فراتحلیل کیفی. *فصلنامه علمی نامه معماری و شهرسازی*، ۱۸ (۴۹)، ۱۵۳-۱۷۶.

DOI: 10.30480/AUP.2025.5964.2277

URL: https://aup.journal.art.ac.ir/article_1471.html